

МІЖНАРОДНИЙ РЕГІОНАЛІЗМ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР

Анотація. Глобалізація у світі супроводжується процесами міжнародної регіоналізації, а також інтер- та трансрегіоналізації. Міжнародна регіоналізація розвивається на основі активізації зв'язків між акторами міжнародних відносин. Регіоналізм може, зокрема, передбачати конструювання регіональних геополітичних та гео економічних систем. На міжнародному рівні «конструктивний» геополітичний регіоналізм полягає в цілеспрямованому проектуванні геополітичних регіонів як об'єднань країн для реалізації певних стратегічних цілей акторів-засновників. Сконструйований образ міжнародного регіону набуває великого значення для розробки стратегії зовнішньої політики держави й розбудови регіональної системи міжнародних відносин.

Ключові слова: регіоналізація, міжнародний регіоналізм, геополітичний регіоналізм, геополітичне конструювання, регіональний геополітичний проект.

Abstract. The globalization in the world are accompanied by processes of the international regionalization and of inter- and transregionalization. The international regionalization develops on the basis of activation of communications among actors of international relations. The regionalism may in particular provide for designing of the regional geopolitical and geoeconomic systems. At the international level the «constructive» geopolitical regionalism is a purposeful design of geopolitical regions as the associations of countries for the implementation of certain strategic goals of the founders. Constructed image

¹ Кандидат географічних наук, Київський університет імені Бориса Грінченка

of the international region is of significant importance for the development of state's foreign policy strategy and institutionalization of a regional system of international relations.

Key words: *regionalization, international regionalism, geopolitical regionalism, geopolitical designing, regional geopolitical project.*

Аннотация. *Глобализация в мире сопровождается процессами международной регионализации, а также интер- и трансрегионализации. Международная регионализация развивается на основе активизации связей между акторами международных отношений. Регионализм может, в частности, предусматривать конструирование региональных геополитических и геоэкономических систем. На международном уровне «конструктивный» геополитический регионализм заключается в целенаправленном проектировании геополитических регионов как объединений стран для реализации определенных стратегических целей акторов-учредителей. Сконструированный образ международного региона приобретает важное значение для разработки стратегии внешней политики страны и построения региональной системы международных отношений.*

Ключевые слова: *регионализация, международный регионализм, геополитический регионализм, геополитическое конструирование, региональный геополитический проект.*

За нинішніх умов розвитку глобальних процесів водночас відбувається подальша диференціація геопросторової політичної організації світу, що проявляється зокрема в політичній та економічній регіоналізації. Міжнародна регіоналізація розвивається на основі прогресуючої інтернаціоналізації різнобічних зв'язків між акторами в межах певних географічних просторів. Глобалізація також супроводжується процесами інтер- та трансрегіоналізації. Особливо

інтенсивно розвиваються процеси економічної регіоналізації, водночас йдуть процеси активної взаємодії в політичній, соціальній, культурній та інших галузях. За нинішніх умов регіоналізм стимулюється, зокрема, тим, що спільними зусиллями країни мають змогу ефективніше вирішувати питання захисту своєї безпеки, а також правові, економічні, екологічні, демографічні та інші проблеми, котрі мають транснаціональний характер.

У сучасних наукових студіях дискусійними питаннями залишаються сутнісні особливості міжнародної регіоналізації, її форми та прояви в різних частинах світу. Досить складним за змістом науковим завданням вступає дослідження сучасного міжнародного регіоналізму, особливо його геополітичного виміру. Важливим є виявлення стратегічних засад та прикладних завдань розробки та реалізації певними акторами регіональних геополітичних проєктів.

Науковим засадам сучасної міжнародної регіоналістики присвячені праці таких західних вчених, як А. Ачарія, Б. Бузан, Т. Бьорцель, Л. Ван Лангенхове, А. Варлейх-Лак, Ш. Бреслін, Ф. Лаурсен, Е. Маркузен, Дж. Най, Е. Солінген, Ф. Сьодербаум, Р. Таварес, М. Тело, О. Уейвер, Е. Харелл, Б. Хеттне та ін. Серед російських вчених можна, наприклад, відзначити напрацювання в галузі міжнародної регіоналістики І. Баригіна, О. Леонової, М. Лагутіної, О. Макаричева, М. Межевича та ін. На особливу увагу заслуговує формування під керівництвом О. Воскресенського наукової школи світового комплексного регіонознавства, котра нині зосередилася переважно на порівняльно-політичних та політико-економічних дослідженнях регіонів світу, зокрема Східної Азії. В Україні проблематика міжнародної регіоналістики актуалізувалася лише з 90-х років ХХ ст., і нині цей напрям досліджень представлений працями таких українських вчених, як В. Власов, О. Данильчук, М. Дорошко, В. Головченко, В. Зимогляд, П. Ігнат'єв, Т. Стародуб-Підберезна та ін.

Метою даної роботи є дослідження сучасних процесів міжнародного регіоналізму з геополітичного погляду. Можна виокремити такі ключові

аспекти проблеми: сутнісні особливості сучасної міжнародної регіоналізації, а також інтер- та трансрегіоналізації; стратегічні засади міжнародного геополітичного регіоналізму; конструювання геополітичних проектів міжнародних регіонів; вплив геополітичних моделей та проектів на формування зовнішньої політики держав та їхню участь у створенні міжнародних регіональних систем.

У сучасній науці поняття «регіон» застосовується в дуже широкому контексті при дослідженні різнорівневих геопросторових систем. Загальноприйнятого (чи хоча б компромісного) визначення «регіону» не існує в принципі. Пропонуються різноманітні дефініції залежно від галузі досліджень, наприклад, географії, регіональної економіки, порівняльної політології, історії чи культурології. У рамках окремих наук також спостерігається широкий діапазон підходів до визначення «регіону», що пов'язано з приналежністю дослідників до певних наукових течій та шкіл.

У міжнародних регіональних студіях зустрічаються також досить різноманітні дефініції регіонів. Стало вже класичним трактування К. Дойчем регіону як групи країн, котрі за багатьма параметрами більш взаємопов'язані одна з одною, ніж з іншими країнами [8]. У цілому міжнародні регіони розглядаються як комплексні геопросторові утворення, що сформувалися на основі розвинених різноманітних взаємозв'язків між країнами. Виокремлення авторами тих чи інших міжнародних регіонів здійснюється в залежності від предмету дослідження, і, відповідно, вони можуть бути геополітичними, геоекономічними, геоекологічними, культурно-цивілізаційними та ін. На думку Ю. Гладкого: «геополітичне розуміння регіону виходить із просторової диференціації різних політичних сил та рухів, центрів «моці» чи «слабкості»» [4, с. 3]. За запропонованим І. Баригінім «проблемно-орієнтованим» трактуванням міжнародного регіону, останній виступає як «певна територія, обмежена просторово-часовими рамками існування «проблемного поля» та/чи «проблемних вузлів», «діяльних вузлів» міжнародних рівнів» [1, с. 75].

Враховуючи широкий діапазон дослідницьких підходів у сучасній геополітиці, спостерігаємо, що в багатьох працях, за відомим висловом Е. Айсермана, «регіон визначається досліджуваною проблемою» [12, р. 5]. Таким чином, регіон досить часто постає у вигляді розумового конструкту, створеного автором для розв'язання певного науково-теоретичного чи прикладного завдання його дослідження.

Географічні межі міжнародних регіонів (на відміну від фізико-географічних) вирізняються певною динамікою, їхні якісні властивості та кількісні параметри, а також просторові рамки можуть зазнавати змін під дією як ендегенних, так і екзогенних факторів. З геополітичного погляду всередині окремих регіонів доцільне виокремлення субрегіонів, котрі постають як «локальні групи держав з більш тісними взаємовідносинами, що мають свою специфіку по відношенню до регіону в цілому» [5, с. 15]. На більш високому таксономічному рівні, ніж регіональний (мезорегіональний), можливе виділення макрорегіонів, що формуються на основі взаємодії регіонів, субрегіонів та окремих країн. Таким чином, у світі доцільно виділяти три ієрархічні рівні міжнародних регіонів: макрорегіони, регіони як такі (мезорегіони) та субрегіони.

Специфічними геопросторовими утвореннями є транскордонні регіони, що формуються в результаті інтенсивної взаємодії суміжних прикордонних регіонів сусідніх держав. На внутрішньодержавному рівні регіони також можуть виділятися за різними ознаками (політичними, соціально-економічними, культурними та ін.). Проте розгляд транскордонних та внутрішньодержавних регіонів не належить до предмету нашого дослідження.

В історичному минулому на рівні окремих географічних регіонів та субрегіонів відбувалися процеси взаємодії між кранами, особливо в торговельно-економічній сфері. У результаті інтенсифікації різноманітних взаємозв'язків між державами (за більшої чи меншої участі недержавних акторів з різних країн) фактично розвивалися процеси інтернаціоналізації

(зрозуміло, обмеженої) у межах певних геопросторів. Спостерігалось формування свого роду міжнародних регіонів, йшла часткова регіоналізація світу. Вже за сучасних умов регіоналізація досягла значного розвитку і може трактуватися досить широко, наприклад, як «об'єднання держав чи суспільств, пов'язаних між собою функціонально та/чи географічно» [2, с. 39].

У цілому регіоналізація розглядається з позицій трьох основних підходів. По-перше, її можна розцінювати як сукупність процесів взаємодії суспільних та природних компонентів в межах певного геопростору, у результаті чого об'єктивно формується відносно цілісний територіальний комплекс – регіон. По-друге, під регіоналізацією можуть розуміти сукупність заходів, які цілеспрямовано здійснюються з метою оптимізації територіальної організації життя суспільства на різних ієрархічних рівнях. По-третє, вона постає як суб'єктивний продукт наукової творчості дослідника, що вивчає ті чи інші геопросторові об'єкти, явища та процеси.

У принципі міжнародну регіоналізацію можна уявити як сукупність процесів інтернаціоналізації в політичній, економічній, культурній та інших сферах суспільного життя, що призводить до формування міждержавних геопросторових утворень, котрі мають певний рівень комплексності. В ідеалі регіоналізація має призводити до формування відносно цілісного міжнародного регіону.

Досить поширене виокремлення «активної» регіоналізації, пов'язаної з цілеспрямованою діяльністю щодо формування регіональних політичних інститутів, та «пасивної», «котра визначається спільною ідентичністю, історією, культурою, географією» [3, с. 28]. Для «пасивної» регіоналізації, дійсно, важливими передумовами виступають: географічна близькість, спільний історичний розвиток, сумісність культурних традицій та духовно-релігійних цінностей, а також укорінені особливості взаємодії між народами країн регіону, певна економічна спорідненість, подібність соціально-економічних структур, сумісність близьких за політичними

режимами держав тощо. Натомість «активна» регіоналізація на наднаціональному рівні визначається свідомою цілеспрямованою політикою міжнародних акторів щодо формування регіональних інститутів взаємодії, становленням нормативно-правової бази для розвитку співробітництва, реалізацією спільних програм та проектів співпраці державних та недержавних суб'єктів у різних галузях.

В якості суб'єктів міжнародної регіоналізації виступають у першу чергу окремі держави, зацікавлені в становленні та розвитку регіональних структур на основі активної взаємодії із «сусідами». При цьому, певною мірою, процеси регіоналізації можуть бути детерміновані «географічним сусідством». Зрозуміло, за наявності спільних інтересів географічна близькість дає можливість ефективно співпрацювати, використовуючи вигоди географічного положення, спільного використання транспортної інфраструктури тощо. Значний ефект регіоналізації спостерігається за умов поєднання об'єктивних («спонтанних») процесів розвитку міждержавної взаємодії з їхнім свідомим стимулюванням з боку акторів державного рівня. Слід підкреслити дієвість регіоналізації в разі організації багатостороннього («колективного») співробітництва між країнами регіону. Крім того, можливе також ініціювання та поточне стимулювання регіоналізації з боку зовнішніх акторів в інтересах забезпечення своїх політичних та економічних інтересів.

Гео економічна регіоналізація може продуктивно розвиватися, коли близькі за рівнем соціально-економічного розвитку країни мають спільні зовнішньоекономічні інтереси, наприклад, отримують вигоди від координації дій у справі просування на світовий ринок певних видів промислової чи сільськогосподарської продукції. А проводячи спільну митну політику, вони формують регіональний ринок. Наявність диспропорцій між країнами в межах географічного регіону також може сприяти розвитку гео економічної регіоналізації. Більш розвинені країни мають можливість вигідних інвестицій до слабкіших, використання їхніх

природних, демографічних, інфраструктурних та інших ресурсів. Водночас, слабкіші країни також отримують певні вигоди від міжнародного поділу праці в межах регіону.

Геоекономічна регіоналізація тісно взаємопов'язана з геополітичною. Реалізація геопросторових економічних інтересів суміжних держав має забезпечуватися спільними геополітичними конструкціями. Водночас, спорідненість геополітичних інтересів країн сприяє реалізації їхніх спільних гео економічних проєктів. Потужним стимулом для регіоналізації виступають спільні геополітичні інтереси сусідніх держав щодо досягнення «балансу сил» у межах певного геопростору, зокрема, урівноважування дуже могутньої, ще й близько розташованої держави. Актуальною нині підставою для створення регіональних об'єднань виступає також сек'юритизація тих чи інших чинників, що становлять загрозу безпеці країн певного геопростору, наприклад, загроза тероризму. За умов різких розбіжностей між групами «сусідів» регіоналізація може розвиватися окремо в межах цих угруповань, і вже між цими регіональними (чи субрегіональними) об'єднаннями можливі відносини протистояння (конфронтації) чи діалогу.

Слід відзначити зростання ролі недержавних акторів у розвитку процесів міжнародної регіоналізації. Економічні, політичні, культурні чи релігійні елітні групи з різних країн можуть мати прямі вигоди від поширення своєї діяльності на території «сусідів», від поглиблення співпраці із закордонними партнерами. За відомою оцінкою Б. Хеттне та Ф. Сьодербаума: «економічні, соціальні та культурні мережі розвиваються швидше, ніж формальне політичне співробітництво на регіональному рівні» [10, р. 473]. Зазвичай у вже сформованих міжнародних регіонах за рахунок послаблення (і навіть усунення) митно-тарифних бар'єрів відбувається зростання торгівлі між країнами, інтенсивний розвиток виробничої кооперації й виникнення міжнародних кластерів. Проявляється добре відомий синергетичний ефект від взаємодії політичних,

економічних, соціальних та культурних процесів. На основі розвитку взаємовідносин між різними акторами (від індивідуумів до держав та регіональних організацій) розвивається регіональна інтеграція, і виникають можливості для формування певних кластерів регіонального миру та безпеки [14].

За нинішніх умов міжнародна регіоналізація актуалізувалася на різних рівнях – макрорегіональному, регіональному та субрегіональному. При цьому вельми складною проблемою залишається інституціоналізація сучасної регіоналізації. Як свідчить досвід Європи, наднаціональні регіональні інститути показують досить невисоку ефективність в управлінні загальноєвропейськими справами. Вони також поки що неспроможні ефективно замінити національні інститути – перебрати на себе основні функції держави, зокрема в галузі безпеки. У рамках міждержавних регіонів неминуче виникають розбіжності в інтересах між національними державами, оскільки кожна з них прагне забезпечувати свої власні економічні потреби (зокрема, фінансові), воєнну безпеку, соціальний захист населення тощо. Може також поставати проблема збереження національного суверенітету держав-учасниць регіональних угруповань, оскільки формування дієздатних наднаціональних структур неминуче означає добровільне передавання на їхню користь частини суверенних прав країн-учасниць – «пом'якшення» їхнього суверенітету.

Нині в міжнародних регіональних системах зростає ступінь складності, що спричинюється зростанням кількості акторів (насамперед недержавних) та взаємозв'язків між ними. Спостерігається тенденція подальшої диверсифікації складу учасників регіональних процесів. Щодо дії на міжнародні регіони зовнішніх впливів, то Е. Солінген виділила два типи регіональних об'єднань – екстравертні та інтровертні, відповідно, відкриті та закриті щодо зовнішніх впливів [13, р. 36].

За сучасних умов посилюються політичні, економічні, культурні та інші взаємозв'язки між регіонами світу (та їхніми інституціями). Ця

сукупність процесів отримала назву «інтеррегіоналізація». Ще ширшою за складом акторів та різновидами взаємозв'язків між ними є трансрегіоналізація, котра може трактуватися як сукупність процесів взаємодії між різноплановими акторами з різних регіонів світу. Її характерною особливістю виступає важлива роль саме трансрегіональних недержавних акторів. Процеси інтер- та трансрегіоналізації взаємно переплітаються. У принципі можна погодитися з думкою, що трансрегіоналізація є розширенням інтеррегіоналізації за рахунок недержавних акторів. Як результат подальшого розвитку процесів інтер- та трансрегіоналізації на досить близьку перспективу може бути визначено тенденцію мультирегіоналізації із формуванням макрорегіонів світу.

Дискусійним питанням є співвідношення понять «регіоналізація» та «регіоналізм». Поширена зокрема точка зору, що їх можна вважати близькими до синонімічних. Проте ми належимо до прихильників думки, що регіоналізм, хоча й органічно пов'язаний з регіоналізацією, має свою специфіку. В науково-теоретичному сенсі регіоналізм постає в якості своєрідного мейнстріму політичної, соціальної, економічної, культурологічної думки. Його можна навіть трактувати як ідеологічну основу регіоналізації. У прикладному сенсі регіоналізм виступає як політика регіоналізації, котра цілеспрямовано розробляється та проводиться державними органами влади (можливо, також за участі інших акторів). При цьому регіоналізм доречно поділяти на внутрішній та зовнішній (міжнародний). Прикладний міжнародний регіоналізм, зокрема, полягає в геополітичному та геоекономічному конструюванні міжнародних регіональних систем різного рівня.

Історично міжнародний регіоналізм виник у результаті формування «згори» насамперед економічних, а також (в окремих випадках) військово-політичних об'єднань держав. Виникали досить усталені геопросторові структури – такі собі «клуби обраних», створені для забезпечення економічних вигід та воєнно-політичних потреб розвинених країн.

Зокрема, для захисту своїх регіональних ринків ці об'єднання країн створювали протекціоністські бар'єри. Такий регіоналізм отримав у сучасній літературі назву «старого».

Наприкінці ХХ ст. і, особливо в ХХІ ст., у гео економічному регіоналізмі набули поширення нові тенденції – формування відносно відкритих гео економічних просторів, збільшення кількості акторів за рахунок країн, що розвиваються, зростання ролі недержавних суб'єктів, швидке розповсюдження різноманітних транснаціональних мережних структур та ін. Міжнародні об'єднання стали охоплювати країни з різних частин світу. Усе це отримало назву «нового регіоналізму». Проте «старий» регіоналізм не віджив своє, а зазнав суттєвих трансформацій за рахунок дещо більшої «відкритості», розвитку взаємодії з іншими об'єднаннями, окремими країнами та транснаціональними суб'єктами. Таким чином, можна вести мову про складне переплетіння «нового» та «старого» регіоналізму. При цьому значно розширюється діапазон взаємодій й активізація участі в регіональних процесах субнаціональних та транснаціональних акторів. Водночас, регіональне угруповання може висувати досить жорсткі вимоги до потенційних членів, фільтрувати потоки товарів та мігрантів на своїх кордонах, і подібні обмеження в разі кризових явищ мають тенденцію посилюватися. Прикладом такого міжнародного регіоналізму, що проводиться в інтересах країн-учасниць (особливо найбільш розвинених), є нинішній Європейський Союз.

Для сучасного світу притаманний інтеррегіоналізм, котрий за досить поширеним уявленням являє собою «інституціоналізовані відносини між регіонами світу» [9, р. 3]. Очевидно, що основні напрями політики інтеррегіоналізму визначаються перш за все, виходячи з інтересів провідних держав-учасниць взаємодіючих міжнародних регіонів. Триває також активний розвиток трансрегіоналізму за рахунок залучення до міжрегіональної взаємодії недержавних акторів, країн з інших регіонів, транснаціональних «гравців». Вважаємо, що трансрегіоналізм

розробляється та здійснюється на основі узгодження інтересів різноманітних акторів, що беруть участь у міжнародній взаємодії, – правлячих еліт і неформальних «центрів управління» провідних кран-учасниць міжнародних угруповань та союзних держав, власників ТНК, транснаціональних неформальних еліт та ін. На вищому ієрархічному рівні трансрегіоналізм виступає у вигляді «макрорегіоналізації» (формуванні макрорегіонів), а також як сукупність міжрегіональних зв'язків «великих регіонів» [6, с. 174]. У результаті виникає перспектива створення нового світового порядку взаємодіючих між собою макрорегіонів – перехід до мультирегіоналізму [11].

На особливу увагу заслуговує геополітичний регіоналізм, котрий може бути визначений як сукупність політичних ідей та дій, спрямованих на формування міждержавних геопросторових структур, що зумовлюється спільними інтересами захисту безпеки країн-учасниць та потребами реалізації інших спільних стратегічних цілей на міжнародній арені. Відповідно, можна вести мову також про геополітичний інтер-, та трансрегіоналізм. Припускається навіть можливість реалізації на глобальному рівні проектів багатополярного мультирегіоналізму.

За сучасних умов геополітичний регіоналізм особливо тісно пов'язаний із розглянутим вище геоекономічним. Разом із тим, особливо дієвим чинником геополітичного регіоналізму нині виступає безпековий. Виходячи із широкого розуміння сек'юритизації, виділяють воєнну, економічну, економічну, соціальну та екологічну складові державної безпеки, і для її повноцінного захисту створюються регіональні комплекси безпеки, теорія яких була розроблена Б. Бузаном та О. Уейвером [7]. Беручи участь у розробці міжнародного регіонального проекту чи приєднуючись до вже існуючого, держава має виходити зі своїх пріоритетних національних інтересів, перш за все, захисту національної безпеки у поєднанні з потребами економічної інтеграції (для посилення

ролі у світовому та регіональному поділі праці та збільшення доходів і підвищення рівня соціально-економічного розвитку).

Надзвичайно важливим напрямом геополітичного регіоналізму виступає «конструктивний», що означає розробку стратегічних проектів створення геополітичних регіонів як геопросторових об'єднань країн задля реалізації певних стратегічних цілей «акторів-засновників». По суті геополітичний проект є стратегічним планом дій, що має на меті трансформацію геопросторової структури певної політичної системи. Регіональні геополітичні проекти розробляються та впроваджуються в життя «акторами-засновниками», до яких належать перш за все держави, а також міжнародні організації та недержавні, зокрема транснаціональні, актори. Зазвичай сама назва «геополітичні проекти» для таких регіональних стратегічних та тактичних розробок не використовується – вони втілюються в життя як програми, плани, концепції тощо.

В основу регіональних геополітичних проектів закладаються певні моделі, розроблені відповідно до геополітичних інтересів акторів-засновників. У геополітичних моделях важливе місце посідають геополітичні образи, призначені для споживання політичними елітами та широкими верствами суспільства. Визначається, зокрема, роль актора (держави) у геополітичному проекті, розкриваються потенційні можливості реалізації інтересів, виявляються основні загрози. Особлива увага приділяється конструюванню образів «ворогів» (чи «головного ворога»), а також дружніх країн, співпраця з якими оголошується дуже вигідною чи навіть життєво необхідною (екзистенціальною). За допомогою підконтрольних ЗМІ потрібний геополітичний дискурс нав'язується населенню, укорінюється в суспільній свідомості.

Важливим фактором сучасного геополітичного регіоналізму є конвергенція інтересів держав (зокрема у сфері безпеки) на регіональному на субрегіональному рівні. Геополітичне проектування міжнародних регіонів має враховувати не лише інтереси захисту безпеки та економічні

вигоди, а й історико-культурну компліментарність країн та народів, що беруть участь у певному регіональному проекті. Регіоналізм може бути цілеспрямовано нав'язаний зовнішнім могутнім актором, і тоді його ідеї та практичні заходи суттєво впливають на політичні, правові, економічні та культурні процеси в групах сусідніх країн. Можливі випадки конкуренції регіональних геополітичних проектів, наприклад, на початку другого десятиліття ХХІ ст. в окремих пострадянських країнах «зіштовхнулися» проекти, ініційовані потужними акторами – ЄС (програма «Східного партнерства») та Росією (Митний союз, нині ЄАЕС).

Висновки. У сучасному світі інтенсивно розвиваються процеси міжнародної регіоналізації, а також інтер- та трансрегіоналізації. Регіоналізм трактується як напрям політичної, соціальної, економічної, культурологічної думки – науково-теоретична основа регіоналізації. У прикладному сенсі міжнародний геополітичний регіоналізм полягає, насамперед, у конструюванні регіональних геополітичних систем для реалізації стратегічних цілей акторів-засновників. Серед останніх виділяються насамперед держави, а також міжнародні організації та недержавні, зокрема транснаціональні, актори. Геополітичні моделі, що покладені в основу проектів міжнародних регіонів, використовуються для формування в суспільстві певних уявлень щодо сутності та напрямів розвитку створюваних акторами регіональних геополітичних утворень.

Список використаних джерел:

1. Барыгин И. Н. Международная регионалистика : учеб. для вузов / И. Н. Барыгин. – СПб. : Питер, 2009. – 384 с.
2. Воскресенский А. Д. Концепции регионализации, региональных подсистем, региональных комплексов и региональных трансформаций в современных международных отношениях / А. Д. Воскресенский // Сравнительная политика. – 2012. – Т. 3, № 2(8). – С. 30–58.

3. Гладкий Ю. Н., Чистобаев А. И. Регионоведение : учебник / Ю. Н. Гладкий, А. И. Чистобаев. – М. : Гардарики, 2002. – 384 с.
4. Гладкий Ю. Н. Регион как научная категория: реальный конструкт или «мусорный ящик»? / Ю. Н. Гладкий // Псковский регионологический журнал. – 2009. – № 8. – С. 3–10.
5. Межевич М. М. К вопросу об идентификации понятия «Балтийский регион» / М. М. Межевич // Псковский регионологический журнал. – 2007. – № 5. – С. 14–17.
6. Мировое комплексное регионоведение: Учебник / А. Д. Воскресенский, Е. В. Колдунова, А. А. Киреева; Под ред. А. Д. Воскресенского. – М. : Магистр: НИЦ ИНФРА-М, 2014. – 416 с.
7. Buzan B., Waever O. Regions and Powers: the Structure of International Security / B. Buzan, O. Waever. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 588 p.
8. Deutsch K. On Nationalism, World Regions, and the Nature of the West / K. Deutsch // Mobilization, Center-Periphery Structures and Nation-Building. A Volume in Commemoration of Stein Rokkan / Ed. by P. Torsvik. – Bergen; Oslo; Tromso: Universitetsforlaget, 1981. – 365 p.
9. Hänggi H., Roloff R., Rüländ J. Interregionalism: A New Phenomenon in International Relations / H. Hänggi, R. Roloff, J. Rüländ // Interregionalism and International Relations / Ed. by H. Hänggi et al. – Oxon: Routledge, 2006. – P. 3–14.
10. Hettne B., Söderbaum F. Theorising the Rise of Regionness / B. Hettne, F. Söderbaum // New Political Economy. – 2000. – Vol 5, N 3. – P. 457–473.
11. Hettne B. Beyond the «New Regionalism» / B. Hettne // New Political Economy. – 2005. – Vol 10, N 4. – P. 543–571.
12. Isserman A. Lost in Space? On The History, Status, and Future of Regional Science / A. Isserman // The Review of Regional Science. – 1993. – Vol. 23. N 1. – P. 1–50.

13. Solingen E. *Comparative Regionalism: Economics and Security* / E. Solingen. – London; N.Y. : Routledge, 2015. – 304 p.
14. Tavares R. *Regional Clustering of Peace and Security* / R. Tavares // *Global Change, Peace & Security: Formerly Pacifica Review : Peace, Security & Global Change*. – 2009. – N 21/2. – P. 153–164.